
HITZEMAN, “LEGEZKO BIDEA”

Presoak birgizarteratzeko
legezko prozesuak
laguntzeko programa

ZIRRIBORROA
Dokumentua proposamen
- eta kontsulta-fasean dago

2014ko iraila

Bake eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General
para la Paz y la Convivencia

Sarrera

2013ko azaroaren 26an, Eusko Jaurlaritzak “2013-2016 Bake eta Bizikidetzeta Plana. Gizartea elkartzea helburu” onartu zuen. 18 ekimenen artean eta espetxe-politikaren eta gizarteratzearen arloan, Hitzeman Programa garatzea aurreikusten du. Horri jarraiki, Eusko Jaurlaritza prest dago presoak gizarteratzeko legezko prozesuak erraztera bideratutako programa bat bultzatzeko.

Hitzeman Programak Espainiako Konstituzioak jasotzen duen gizarteratze-printzipioaren espiritua eta edukia ditu ardatz. 25.2. artikulua araberan, askatasunaren galerarako zigorrak presoek berreziketara eta birgizarteratzera jo behar dute. Konstituzioaren azalpen horrek, bada, balio eta garrantzi berezi eta nabarmena hartzen du ETaren terrorismoa behin betiko etetearen testuinguruan, egoera horrek mota horretako delituak berriro egitearen mehatxua desagertzea baitakar.

Ondorioz, egokiak dira gizarteratzeko politikak hedatzeko baldintza soziopolitikoak. Gainera, horri gehitu behar zaio legezko, adostutako eta birgizarteratzera bideratutako espetxe-politika bat izateak bizikidetzaren gizarte-normalizazioan izan dezakeen eragin erabat positiboa.

Bestalde, Gernikako Estatutuak Euskal Autonomia Erkidegoari esleitzen dizkion konpetentzia eskusiboen artean, espetxeen konpetentzia dago. 10.14. artikulua araberan, erkidego honi dagokio “Adinera heldugabeen babes eta tutoregorako, gartzelatzeko eta gizartean berriintegratzeko erakunde eta etxeen antolaketa, erregimena eta funtzionamendua, gai zibil, gartzigu eta gartzelazkoez legegintza orokorrak dioenaren arauera”. Nolanahi ere, euskal erakundeek behin eta berriro eskatu badute ere, konpetentzia hori ez da oraindik transferitu.

Hitzeman ekimena egungo konstituzio-, arau- eta konpetentzia-esparruaren mugen eta aukeren anibalentzian kokatzen da. Legediak gure gizarteak bizi duen egoera berri honekin bat datorren espetxe-politika bat sustatzeko zer eskaintzen duen arakatzeko erabakitasun irmoa du Eusko Jaurlaritzak. Erantzukizunez eta lidergoz sustatzen du ekimen hau, bake eta bizikidetzaren arloan euskal herritarrekin konprometituta baitago.

Gai honi lotuta Eusko Jaurlaritzak izango duen egitekoa 2013-2016 Bake eta Bizikidetzeta Planean jasota dago, eta bi arlotan hedatuko da. Batetik, egun bere konpetentzia-esparrutik at dagoen horri heltzeko proposamen-ekimenak; eta, bestetik, bere konpetentzia-esparrutik gara ditzakeen ekimen propioak.

-Proposamenaren esparruan eta akordio berriak lortzeko helburuarekin, Eusko Jaurlaritzak honako aldarrikapen hauek planteatzen ditu:

- Espetxeen konpetentzia Eusko Jaurlaritzari transferitzea, Gernikako Estatutuak zehazten duena betez (10.14. art.).
- Presoak beren bizilekuetatik gertu dauden espetxeetara hurbiltzeko prozesu bat egituratzea, hala zehazten baitu espetxe-legediak (Espetxeei buruzko Lege Organikoaren 12.1. art.).

- Zehaztutako betekizunak betetzen dituzten presoek eskubidez dituzten espetxe-onura arruntak normaltasunez eta tratu-berdintasunez aplikatzea (Espetxeei buruzko Erregelamenduaren 4.2. art.).
- Bizikidetzatailerrei, Berrezarpen Topaketei eta beste prozesu batzuei jarraitutasuna ematea, Biktimei buruzko Europako Zuzentarau berriak horren ildotik dioenari jarraiki.
- Gaixo dauden presoentzako konponbide humanitarioak ezartzea, Espetxeei buruzko Erregelamenduaren 104.4. artikulua aplikatuz.
- Jarduera politikoekin (lehen legez kanpokoak zirenak, baina orain normalizatuta daudenak) lotutako zigorrak dituzten presoek egoerari heltzeko legezko neurriak aplikatzea, Espetxeei buruzko Erregelamenduaren 100.2. artikulua oinarri hartuta.

•Ekimen propioaren esparruan, Eusko Jaurlaritza honako ekimen hauek gauzatzen saiatuko da:

- Proposamen eta ekimen zehatzak aurkeztuko ditu, espetxe-politikan Espainiako Gobernuarekin batera akordioak eta konponbideak bilatzeko nahia baitu.
- Aktiboki lan egingo du Eusko Legebiltzarrekin, Legebiltzarreko taldeekin eta, bereziki, Bake eta Bizikidetzari buruzko Batzorde Txostengilearekin, arlo honetan adostasun soziopolitiko zabalak lortzeko asmoz.
- Presoak gizarteratzeko prozesuak sustatzeko programa bat prestatuko du, espetxelegediak eta Gernikako Estatutuak gizarteratzearen arloan eskaintzen dituzten aukerak aztertu eta bultzatzeko.

Dokumentu hau, bada, azken ekimen hori (Hitzeman Programa) garatzera bideratuta dago. Bi zatitan antolatuta dago: oinarriak eta edukia. Nabarmendu behar da, dena den, elkarrizketa eta akordioari irekitako proposamen bat dela. Hori dela-eta, Hitzeman Programa jendarean aurkeztu ondoren, bost hileko aldia izango da edukiari buruzko adostasunak lortzeko.

Aldi horretan, elkarrizketak eta harremanak izango dira norabide guztietan, dokumentua hobetzeko ekarpenak eta iradokizunak jasotzeko, bai eta programari atxikiko zaizkionak bilatzeko ere. Eusko Jaurlaritzak nahi du hau ez izatea soilik gobernu-ekimen bat, baizik eta gizarte-proiektu bat ere izatea, erakunde publikoen eta gizarte zibilaren arteko lankidetzaren emaitza.

Lehen zatia

1. Hitzeman Programaren oinarriak

Hitzeman Programa gizarteratzearen tresna prosozial, legal eta konstituzionalean sakontzeko aukera bat da. Nolanahi ere, gogoratu behar da oso zeregin zail eta konplexua dela, eta oinarri etiko, demokratiko eta legal sendoetatik heldu behar zaiola. Oinarriok hiru ataletan sailkatzen dira: programaren abiapuntu kontzeptuala, printzipioak eta helburuak.

1.1. Hitzeman Programaren abiapuntu kontzeptuala

Hitzeman Eusko Jaurlaritzak bultzatutako programa bat da, eta presoak birgizarteratzeko legezko prozesuak laguntzea du xede. Programa honek abiapuntutzat duen oinarritzko kontzeptua elkarrekikotasuna da. Garapenean, bi ikuspegi gurutzatzen dira: Hitzeman programak presoaz behar duena eta programak hari eskaintzen diona. Elkarrekikotasunaren alderdi bikoitz horrek egituratzen du, bada, Hitzeman Programaren edukia eta zentzua.

·Presoaz behar dena: **gizarte-ekarpeneko legezko ibilbide bat**

- Lege-esparruak gizarteratze-prozesuak garatzeko eskaintzen dituen bideak eta prozedurak jarraitzea.
- Hitzeman Programak jasotzen duen bake eta bizikidetzarako ekarpeneko ibilbideetako bat garatzea.

·Presoari eskaintzen zaiona: **laguntza-programa bat**

- Programak barne hartzen ditu gizarteratze-prozesuei buruzko aholkularitza pertsonala eta legala, eta laneratzeko eta etxebizitza bat eskuratzeko laguntza.
- Ibilbide pertsonala (hori ibiliz gero, birgizarteratze-prozesuari buruzko aldeko txostena egingo da) egin izana ziurtatuko dute euskal erakundeek.

1.2. Hitzeman Programaren printzipioak

Lau printzipiok zuzentzen dute prozesu hau, eta, gainera, segurtasun etiko, demokratiko eta legala ematen diote Hitzeman Programari.

- Egia eta memoria.** Presoak gizarteratzeko edozer prozesuk bateragarri izan behar du gertatutakoa argitzeko konpromisoarekin eta iraganaren memoria kritikoa eraikitzearekin.
- Legezketasuna eta bizikidetzua.** Birgizarteratzeko prozesuak esparru konstituzionalak eta espetze-legaltasun arruntak eskaintzen dituzten aukeren barruan bideratuko dira,

espetxe-politika bizikidetza-politiken beste aktibo bat izatea bilatuz.

- **Adostasuna eta progresibotasuna.** Presoak eta iheslariak gizarteratzeko edo birgizarteratzeko legezko prozesuak bultzatzeko edo laguntzeko edozer prozesu elkarrizketan, adostasunean eta progresibotasunean oinarrituko da.
- **Konpromisoa eta eskuzabaltasuna.** Ekimen honek bi balio bateratu behar ditu: konpromisoa eta eskuzabaltasuna. Hitz konprometitua behar du: "Hitzeman". Eta gizarte-eta politika-eskuzabaltasuneko espirtua landu behar du, bizikidetzaren etorkizuna helburu.

1.3. Hitzeman Programaren helburuak

Horiek oinarri hartuta, Hitzeman Programaren helburuak bateratu egiten diren hiru norabidetara bideratzen dira. Balio positiboa sortu nahi dute biktimen errealitatean, gizartean eta presoan bizitzan.

• **Biktimei dagokienez:**

- Konponketa moraleko hitzak eta ekintzak eskaintzea biktimei, pairatu zuten bidegabekeriaren aitopenean oinarrituta.
- Iragana kritikoki berrikusteko eta giza eskubideen urraketa arduraz aitortzeko prozesu soziopolitikoak egiteko bide ematea.

• **Gizarteari dagokionez:**

- Bake eta bizikidetza finkatzen laguntzea, presoek egin dezaketen ekarpenetik.
- Espetxe-politika bizikidetza-politikaren parte izatea lortzea, aplikatu behar den "denboraren gizarte-errealitateari" jarraiki.

• **Presoei dagokienez:**

- Hausnarketa autokritiko, konponketa, gizarteratze eta/edo birgizarteratzeko prozesu etikoak laguntzea eta indartzea.
- Estaldura legal, sozioasistentzial eta materiala ematea, birgizarteratze-prozesuak finkatzeko.

Bigarren zatia

2. Hitzeman Programaren edukia

Puntu honetara arte azaldutako oinarriek eta Eusko Jaurlaritzak dituen aukera, konpetentzia eta baliabideek definitzen dute jarduera-esparrua. Funtsean, Eusko Jaurlaritzak errealitatearekin eta bere konplexutasunarekin hartu nahi duen konpromisoak definitzen du jarduera-esparru hau. Erantzukizun- eta lidergo-konpromiso bat da, bizikidetzaren normalizatzeko bidean aurrera irimo egin nahi duen gizarte batekin hartutakoa.

2.1. Abiapuntua

Presoek pertsonalki eta borondatez egingo dute bat Hitzeman Programarekin, eta, hala nahi izanez gero, hasierako adierazpen bati atxikiko zaizkio. Testu honek bakea eta bizikidetzaren behin betiko finkatzen laguntzeko konpromiso bat barne hartuko du, funtsean. Hori da abiapuntua. Inskripzio horren ondoren, Eusko Jaurlaritzak programa abiaraziko du; programak, bada, bi alderdi ditu: programak behar duena, hots, ibilbide pertsonal bat; eta eskaintzen duena, alegia, erakunde-estaldura.

2.2. Ibilbide pertsonala

Hitzeman Programak bakea eta bizikidetzaren laguntzeko oinarriko lau ibilbide aurreikusiko ditu, eta terrorismo-deltuengatik zigortu dituzten presoek horiek behar bezala hartzeak erraztu edo arindu egingo ditu birgizarteratze-prozesuen aldeko txostenak. Ibilbideak presoak espetxean daudela hasiko dira, jakina. Preso ohiek ere parte hartu ahal izango dute prozesuotan, baldin eta programaren parte izan nahi badute. Ondorengo fase batean, programa hau iheslarien gizarteratzeari aplikatzea aztertuko da.

Ibilbide hauen guztien ardatz komuna beren funtsak eratzen du: konpromisoa eta erantzukidetasuna. Batetik, bizikidetzaren gizarte-normalizazioaren erantzukidetasuna bere gain hartzen duen gizartearen konpromisoa. Eta bestetik, orainaren eta etorkizunaren erantzukidetasuna, iraganaren hausnarketa kritikoa oinarri hartuta, beren gain hartzen duten presoek konpromisoa. Oinarri horiek bere izenean sintetizatzen dira: "Hitzeman". Hitza ematea erantzukizuna eta konpromisoa hartzea da.

Lau ibilbideak

Lau ibilbide hauek lau proiektu izango dira, eta horiek erakunde kolaboratzaileekin sinatutako hitzarmenen arabera garatuko dira:

1. Konpromiso akademikoko ibilbidea, unibertsitate eta bestelako erakunde akademikoekin lankidetzan.
2. Elkartze-konpromisoko ibilbidea, gizarte zibileko erakundeekin lankidetzan.
3. Erakunde-konpromisoko ibilbidea, udal eta bestelako erakundeekin lankidetzan.
4. Konpromiso solidarioko ibilbidea, solidaritate-proiektu zehatzekin lankidetzan.

Ibilbideok bateragarriak izango dira beste jarduera batzuetan (mintegiak, tailerrak, berrezarpen-topaketak eta berariazko prestakuntzak) borondatez parte hartzeko ekintza osagarriekin.

Batzorde Kudeatzailea

Hitzeman Programak Batzorde Kudeatzaile bat izango du. Eusko Jaurlaritzak sortuko du, eta diziplina anitzeko askotariko ibilbide aintzatetsia duten pertsonen talde batek osatuko du. Presoak Hitzeman Programan izena eman ondoren, Batzorde Kudeatzaileak elkarrizketa bat proposatuko du horrekin eta bere familiarekin, bai eta ibilbide, eduki eta bere errealitatera egokitutako lan-programa bat ere, aurretik zehaztutako irizpide-koadro bat oinarri hartuta.

Une horretatik aurrera, ibilbideetako batekin bat egin nahi duen presoak ibilbidea babestuko duen erakundearen laguntza izango du, eta horretako pertsona bat arduratuko da bere jarraipenaz.

Amaierako proiektua eta irizpena

Ibilbide bakoitzaren helmuga horren amaierako proiektua izango da. Jarraitutako ibilbidearen amaiera gisa, ekarpen konstruktibo bat egin beharko diote gizarteari. Prozesuaren amaieran ziurtatu nahi da aurrez definitutako ibilbidea jarraitu duen pertsona gai dela modu konstruktiboan gizarteratzeko, bake eta bizikidetzarekiko konprometituta dagoelako, eta,aldi berean, iraganean, orainean eta etorkizunean giza eskubideen urraketaren kontra dagoelako, eta biktimei eragindako minaren aitopen autokritikoa egiten duelako.

Aurreikusitako prozesua amaituta, Batzorde Kudeatzaileak ibilbidea nahiz ondorioak aztertuko ditu, eta gizarteratze-prozesuaren aldeko edo kontrako irizpena egingo du. Azkenik, Eusko

Jaurlearitzak ziurtapen hori baliozkotuko du, eta eskumena duten erakundeei helarazi.

Finalizado el proceso previsto, la Comisión Gestora analizará tanto el recorrido como sus conclusiones y emitirá un dictamen final favorable o desfavorable al proceso de reintegración social. Finalmente, el Gobierno Vasco convalidará esta certificación y dará traslado de la misma ante las instituciones competentes.

2.3. Erakunde-estaldura

Hitzeman Programak laguntza praktiko eta materialeko estaldura eskaintzen die horretan parte hartzen duten presoek. Laguntza-programak hiru jardura-ildo izango ditu: aholkularitza pertsonala, laneratzeko laguntza eta etxebizitza bilatzeko laguntza. Hiru estaldura-ildo horiek garatzeko, hitzarmenak sinatuko dira erakunde kolaboratzaileekin, eta hasiera batean, bi urtekoak izango dira.

1. Aholkularitza pertsonala eta legala, bai eta laguntza psikologikoa ere, birgizarteratzeko horren beharra dutenentzat, erakunde espezializatuekin lankidetzan.
2. Laneratzeko laguntza, birgizarteratzeko horren beharra duten preso ohientzat, Lanbide, enpresa-erakunde eta sindikatuekin lankidetzan.
3. Etxebizitza bilatzeko laguntza, birgizarteratzeko horren beharra duten preso ohientzat, Etxebide eta udalekin lankidetzan.

Laguntza-ildo horietako edozein presoak edo bere familiak eskatuta hedatuko da. Batzorde Kudeatzaileak eskaera bakoitza aztertuko du, eta kasu bakoitzean egokiena den erantzuna proposatuko du.

2.4. Amaierako behaketak

Hitzeman Programaren edukia ez du ohiz kanpoko erantzun bat. Garapen logiko bat da, Konstituzioaren eta legearen hitz eta espiritua, gizarteratze arloko jardunbide egokiak eta nazioarteko gomendioak ardatz dituenak. Hitzeman Programak Langraiz Bidea izenekoaren esperientziaren balio osoa biltzen du, esate baterako, bai eta aurreko esperientzia, lekukotza eta hainbat preso-taldek egindako gizarteratze-ahaleginena ere.

Hitzeman Programa bat dator bat-batean, gainera, bestelako presoekin egiten diren gizarteratzeko laguntza-politikekin; horiek, bada, espetxeek eta espetxe-zaintzako epaitegiek onartzen dituzte, bai eta espetxeetako tratamendu-batzordeek eta horiekin lan egiten duten gizarte-erakundeek ere. Idatziz irudikatu ohi dituzte lankidetzak-hitzarmenetan.

Era berean, oso garrantzitsua da nabarmentzea Hitzeman Programa bat datorrela gizarte arloko Europako joerekin, eta biktimei buruzko zuzentarau komunitarioak aplikatzen ditu. Zehazki, gaizkileek biktimekiko dituzten erantzukizunei dagokienez, Hitzeman Programak Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren 2012ko urriaren 25eko 2012/29/EB Zuzentaraua (delituen biktimei eskubideei, laguntzari eta babesari buruzko gutxiengo arauak ezartzen ditu) garatzen du.

Hitzeman Programak ez du ezer bermatzen, ez da formula magiko bat, eta ez du arazo konplexu eta polidriko baten konponketaren itxaropen faltsurik sortu nahi. Eusko Jaurlearitzaren helburua bide legal, bideragarri eta errealista bat irekitzea da, sozial eta politikoki, modu partekatatu, konstruktibo eta progresiboan bidean aurrera egiteko. Gizarteratzearen helburu konstituzional eta prosoziala lortzeko, eta gizartearen elkartzea eta bizikidetzak normalizatzea lortzeko bide bat.